

Algemene Handleiding Horen, Zien en Schrijven

Inhoudsopgave

1. Algemeen doel en doelgroep	5
2. Uitgangspunten	5
3. Keuze van de leerstof	6
3.1 Woordenschat	6
3.2 Woord- en zinsvorming	6
3.3 Themalijn	7
4. Didactiek	8
4.1 Van receptief naar productief	8
4.2 Samenwerkingsactiviteiten	8
4.3 Relatie tussen instructie geven en oefenen	9
4.4 Auditief en visueel materiaal	9
4.5 Technische moeilijkheidsgraad van de teksten en opdrachten	9
4.6 Organisatie	9
4.7 Differentiatie	11
4.8 Toetsen	11
4.9 Mijn eigen woordenschrift	11
4.10 Het certificaat	11
4.11 Werkwijze in de reguliere groep	12
5. Starten met NT2-onderwijs: eerste hulp bij tweede-taalverwerving	13
5.1 Neem de Starttoets Neveninstromers af	13
5.2 Maak keuzes naar aanleiding van de starttoets	13
5.3 Wat u moet weten over de methoden Horen, Zien en Schrijven en Mondeling Nederlands	14
5.4 Zeg maar na ...!	17
5.5 Luisterwerkbladen	17
5.6 Startboekje voor de eerste week	18
5.7 Stand van zaken bijhouden	18

1. Algemeen doel en doelgroep

Horen, Zien en Schrijven (HZZ) is een oefenprogramma Nederlands voor nieuwkomers tussen de 6 en 12 jaar. Het ondersteunt de verwerving van de taalvaardigheid. Dit gebeurt vooral door kijk-, luister-, spel-, lees- en schrijfactiviteiten.

HZZ kan worden gebruikt naast Mondeling Nederlands, een uitgave van het CED in Rotterdam (voorheen het Prisma Project) en naast Van Horen en Zeggen (Josée Coenen).

HZZ is ontwikkeld voor leerlingen die het eerste jaar deelnemen aan het reguliere primair onderwijs of het eerste opvangonderwijs in Nederland en de Nederlandse taal niet machtig zijn.

HZZ is zodanig opgezet dat er in grote mate zelfstandig mee gewerkt kan worden.

2. Uitgangspunten

Bij de ontwikkeling van dit programma hebben we ons vooral laten leiden door de volgende uitgangspunten:

- De leerstof is gericht op woordenschat, woordvorming en zinsvorming.
- Een leerling kan veel zelfstandig werken met HZZ als hij kan lezen.
- Een leerling die nog niet kan lezen, beluistert de luisteroefeningen.
- Eerst wordt het Startboekje aangeboden, daarna kan er met HZZ worden gewerkt.
- Acht hoofdthema's vormen het uitgangspunt. De leerstof is thematisch geordend.
- Elk thema wordt uitgewerkt op vier niveaus (opklimmend in moeilijkheidsgraad).
- Elk niveau heeft een eigen onderwerp binnen het hoofdthema (zie overzicht in paragraaf 3.3).
- Het oefenprogramma kan grotendeels zelfstandig doorgewerkt worden, zonder hulp van de leerkracht. Bij veel oefeningen kunnen leerlingen samenwerken.
- Samenwerken heeft ook veel voordelen uit sociaal-emotioneel oogpunt. Kinderen kunnen veel van elkaar leren en elkaar stimuleren.
- Er is gekozen voor een duidelijke opbouw van receptief naar productief taalgebruik. Beheersing op het receptieve niveau is in eerste instantie voldoende om het onderwerp te kunnen volgen.

4.7 Differentiatie

De leerkracht let er op of versnelling of vertraging van het programma nodig is. De oefeningen lopen langzaam op in moeilijkheidsgraad. Versnelling van het programma kan plaatsvinden door leerlingen zelfstandig oefeningen te laten beluisteren en al te laten maken. Dit werk moet wel goed nagekeken worden en waar nodig uitgelegd en geleerd. Desgewenst kan er extra aandacht besteed worden aan woordenschatonderwijs door gebruik te maken van andere materialen (zie de matrix), spelvormen en digitaal materiaal. Sla echter geen werkboekjes over omdat de leerling de basiswoordenschat én de grammaticale constructies moet leren.

4.8 Toetsen

Er zijn geen aparte toetsen bij HZS gemaakt. De vele oefenactiviteiten geven de leerkracht voldoende kans om door gerichte observatie te zien of het kind de leerstof beheerst. Verder biedt Mondeling Nederlands toetsen die over dezelfde woordenschat gaan.

Op de HZS-leerkracht-cd staat het plaatmateriaal voor de leerkracht. Dit materiaal kan worden benut als toets. Voorbeeld:

Geef de leerling een praatplaat (vanaf boekje 9) en geef opdrachten als:

- Schrijf een 1 bij (de deur), etc.
- of
- Kleur de prullenbak groen.

Toon op het digitale schoolbord (met behulp van de cd) het bedoelde woord of de bedoelde zin.

Laat de kinderen hun werk zelf nakijken. Als meer dan twee woorden fout zijn, herhaalt de leerling de stof door te luisteren (cd) of een spel te spelen.

Een wekelijkse quiz kan ook als controle dienen. Op de cd staan quizformulieren en de bijbehorende werkwijze (zie bijlage 13). Stimuleer de leerlingen om altijd de woordjes en zinnen te leren, liefst in tweetallen.

4.9 Mijn eigen woordenschrift

Stimuleer leerlingen om woorden die ze niet kennen en wel willen weten op te schrijven in 'Mijn eigen woordenschrift'. Leerlingen pikken vaak woorden op uit de omgeving, televisiereclame, enzovoort. Bespreek deze nieuwe woorden en laat deze dan opschrijven in het persoonlijke 'Mijn eigen woordenschrift'. Op de leerkracht-cd staat een format met de toelichting erin voor de leerling (bijlage 14). De leerling kan deze in zijn A4-ordner opbergen.

4.10 Het certificaat

Wanneer een leerling één jaar in Nederland het programma MN en HZS heeft doorlopen, wordt hij getoetst en krijgt hij het certificaat. Ook als een leerling nog verlenging in de opvanggroep krijgt, ontvangt hij het certificaat (zie bijlage 15). Het is per slot van rekening een hele prestatie om al zo veel Nederlandse woorden te hebben geleerd!

Wanneer de leerling voldoende scoort, stroomt hij uit naar de reguliere groep. De leerling zal nog niet direct aansluiting vinden bij het niveau van zijn klas. De reguliere leerkracht zal in overleg met de NT2-leerkracht een plan van aanpak moeten schrijven. Ook de reguliere leerkracht zal op de hoogte moeten zijn van de NT2-didactiek. Een aanrader is dan ook de Bazalt-uitgave Zien is snappen (J. Coenen, 2010) waarin een didactiek wordt geboden die de leerling de Nederlandse taal beter doet begrijpen. Deze didactiek kan al toegepast worden vanaf groep 1 en 2, tot en met groep 8.

4.11 Werkwijze in de reguliere groep

Een jonge NT2-leerling in groep 3 heeft nog zes basisschooljaren vóór zich om de taal te leren, zijn woordenschat te vergroten en te verbeteren. Een uitgestroomde leerling die naar groep 7 gaat, is echter nog lang niet op het taalniveau van een kind dat in Nederland is geboren en getogen.

De leerkracht van de reguliere groep moet daarom rekening houden met zijn taalaanbod. In Nederlandse taalmethoden staan vrijwel uitsluitend oefeningen die ervan uitgaan dat het kind de woordenschat wel kent en de oefening kan invullen.

Dit is een enorme valkuil voor NT2-leerlingen. Het kind kan dit niet omdat hij die woorden nog niet eerder in het Nederlands heeft geleerd. Het is onmogelijk om een niet-gekend woord uit de leerling te 'trekken', dus moet de leerkracht de nieuwe woorden aanbieden met plaatjes en een korte duidelijke omschrijving.

De oplossing voor (taal)onderwijs in de reguliere groep

Bied de leerling de oefening ingevuld aan. Bespreek de woordbetekenis en laat vervolgens de oefening terug leren. Dit voorkomt een hoop frustraties en de leerling leert ook echt iets. In plaats van te raden wat het goede woordje zou kunnen zijn dat ergens moet worden ingevuld, kan hij met de nodige illustraties erbij begrijpen waar het over gaat en zijn kennis ook echt uitbreiden. Laat de nieuwe woorden en zinnen leren en controleer of de leerling het onthouden heeft en het snapt.

Een leerling in de bovenbouw (groep 7 of 8) moet nog een hele inhaalslag maken bij het leren van Nederlands. Het is dan ook aan te bevelen om deze leerling verder te laten werken met materiaal dat bedoeld is voor woordenschatontwikkeling. Zie daartoe de matrix met extra NT2-materialen en de website van het CED. Een programma als Schooltaal en Nieuwsbegrip is goed bruikbaar.

Zorg in de klas voor een zogenaamde 'woordenmuur' die wordt benut door middel van spelvormen en die wekelijks wordt bijgehouden. Fotografeer de woordenmuur om deze na bepaalde tijd kort te herhalen m.b.v. het digitale schoolbord. Waar mogelijk zal de leerling ook meedoen met het reguliere programma.

5. Starten met NT2-onderwijs: eerste hulp bij tweede-taalverwerving

Hoe begint u met NT2-onderwijs? Wanneer er bij u op school een leerling komt die geen Nederlands spreekt, onderneemt u de volgende acties:

5.1 Neem de Starttoets Neveninstromers af

Het is belangrijk om snel te weten te komen wat een leerling al kan of niet kan. Is hij naar school gegaan in het land van herkomst? Kan hij lezen, al dan niet in het Latijns alfabet? Kent het kind de cijfers en kan het rekenkundige bewerkingen uitvoeren? Om het een en ander aan de weet te komen, voert u met de ouder(s) en/of verzorger(s) een intakegesprek. Daarnaast neemt u de starttoets af bij de nieuwe leerling. Op deze manier ontstaat er een beeld van het kennen en kunnen van de nieuwe leerling. In deze map vindt u de handleiding voor deze starttoets. Daarin staan de werkwijze, de registratiebladen voor de leerkracht en de toetsbladen voor de leerling. Op de leerkracht-cd staan de registratiebladen en de toetsbladen om uit te printen.

Neem de eerste week, het liefst de eerste of tweede dag dat de nieuwe leerling op school komt, de starttoets af. Na de starttoets is duidelijk of het kind al (enigszins) kan lezen, schrijven en rekenen en op welk niveau het kind zich bevindt.

Plaats de leerling het liefst in een groep met leeftijdgenoten. Heel jonge kinderen van ca. 6 jaar zouden in groep 2 geplaatst kunnen worden om nog te kunnen spelen en allerlei schoolse vaardigheden te leren. Deze jonge kinderen moeten een dagelijks taalprogramma aangeboden krijgen om Nederlands te leren.

5.2 Maak keuzes naar aanleiding van de starttoets

De uitslag van de starttoets bepaalt mede hoe de leerkracht te werk gaat.

Uit de starttoets blijkt dat de leerling:

- wel/niet kan lezen en schrijven in het Latijns alfabet;
- wel/niet kan lezen en schrijven in een ander alfabet;
- wel/niet de getallen van 1 t/m 20 (en hoger) kent;
- wel/niet bepaalde rekenkundige bewerkingen kan maken;
- wel/niet schoolse vaardigheden beheerst.

Kan de leerling al lezen en schrijven in het Latijnse alfabet?

- Als het kind wel kan lezen en schrijven, kan hij werken (luisteren, lezen en schrijven) in HZS, te beginnen met het Startboekje en de uitspraak oefeningen in Zeg maar na...! Daarnaast krijgt hij een mondeling taalaanbod (zie materialenmatrix).
- Als een kind nog niet kan lezen, kan hij wel de uitspraak oefeningen beluisteren in het Startboekje en de overige werkboekjes met behulp van de cd's. Nadat de leerling heeft leren lezen en schrijven, kan hij alsnog de schriftelijke oefenstof maken. De werkboekjes dienen dus bewaard te worden. Ook kan de leerling de oefeningen in Zeg maar na ...! beluisteren. Hij moet vooraf de getallen 1 t/m 12 leren in het Startboekje, omdat de plaatjes van de luisteroefeningen genummerd zijn.
- Voor alle leerlingen geldt dat er een technisch leesprogramma moet worden aangeboden. Het voormalige Prisma Project bevatte de map 'Lezen' die de leerkracht een overzicht biedt van de werkwijze bij het technisch leesprogramma.
- Kinderen die wel kunnen lezen maar niet het Latijns alfabet beheersen maar een andere schrijfwijze zoals het Arabisch, Russisch, Hindi enz. moeten het Latijns alfabet leren lezen en schrijven. Gebruik een schrijfmethode die op school aanwezig is of maak gebruik van extra NT2-materiaal dat als pdf-bestand verkrijgbaar is bij het

HCO, zoals de leesplanken (2 A4-tjes), structureerstroken, het schrijfblok en drie (eenvoudige) leesboekjes (www.hco.nl).

- Leer het kind schrijven in blokschrift. Dit komt het meest overeen met de letters in leesboekjes.

In een volgend schooljaar kan er aandacht besteed worden aan het meer vloeiend verbonden schrift. Oudere leerlingen (groep 7 en 8) hebben meestal al een handschrift ontwikkeld.

Niet alle kinderen zijn van huis uit gewend met pen en kleurpotloden te werken. Let daarom op een goede wijze van vasthouden van pen en potlood met de zgn. pengreep. Let ook op een goede zithouding.

- Kinderen die nog niet kunnen lezen, volgen een technisch leesaanbod gedurende een jaar, conform leerlingen in groep 3. Op een gegeven moment wordt de talige inhoud van de leesboekjes van een leesmethode te onbekend. Focus dan op het leren van het Nederlands. Als de taalkennis toeneemt, vervolgt de leerling het technisch en begrijpend leesproces.
- Alle leerlingen beluisteren dagelijks de uitspraak van klanken/woorden in Zeg maar na...!
- Meer informatie over Zeg maar na...! staat in de handleiding verderop in deze uitgave.

5.3 Wat u moet weten over de methoden Horen, Zien en Schrijven en Mondeling Nederlands

Een leerling die Nederlands moet leren spreken, biedt u eerst mondeling Nederlands aan met bijvoorbeeld de methode Mondeling Nederlands (CED; Rotterdam) of Van Horen en Zeggen (Coenen, Josée). Daarnaast biedt u de leerling het schriftelijke verwerkingsprogramma Horen, Zien en Schrijven (HZS) aan. Deze programma's zijn voor een groot deel op elkaar afgestemd. In de materialenmatrix is dit terug te zien. Bij Horen, Zien en Schrijven start u in de eerste week met het Startboekje en met het beluisteren van de uitspraakoefeningen in Zeg maar na...!

Begin met het Startboekje om een kind bekend te maken met bepaalde woordenschat en oefenstof in Horen, Zien en Schrijven. Start iedere nieuwe les in het Startboekje met het introduceren van de woorden met behulp van de Verteltafel. Dat geldt overigens ook voor het aanbieden van de nieuwe woorden in Mondeling Nederlands. De leerling kan zo kennis maken met de specifieke handelingen en woordenschat om succesvol te werken met HZS. (Zie verder de handleiding bij het Startboekje)